

Jörgen Lauridsen Friis¹

c. 1612-1688

En modig och stark Luthersk präst i Danmarks och Sveriges gränsland som träder fram vid lösandet av ett fascinerande släktforskningsproblem.

Nyligen fick jag en fråga av en forskarkollega om hans ana, kyrkoherden i Grimeton i Halland, Johannes Bartholdi Frisius. Han föddes enligt litteraturen 1665 och skulle enligt namnet ha varit son till en Barthold/Bertil Friis och troligen sonson till rubrikens Jöran Larsson Friis. Men det fattades något. Frågeställaren kände att något inte stämde. Ingenstans gick det att finna uppgifter om någon Barthold/Bertil. Dessutom var det svårt att få ordning på Jöran Larssons äktenskap. Han var först gift med en Vibeke Bertelsdatter och sist med en Regina Forman. Vibeke skulle ha avlidit 1644, och Regina fick barn med sin näste make 1690 och 1693, så hon kan inte ha gift sig med Jöran Friis särskilt långt före 1670. Det såg alltså ut som om det rörde sig om tre äktenskap.

Som synes nedan lyckades jag finna den felande länken och få klart hur det var med Jöran Friis äktenskap. Jag vill här skissera hur forskningen gick till med den metod jag använder och som i så många fall har visat sig fruktbar och genealogiskt säker. Eftersom jag (förutom att ha tillgång till det digitala nätet och alla originalkällor och register som finns där, särskilt det ovärderliga Arkiv Digital) har nästan 40-årig erfarenhet av släktforskning och nu som pensionär gott om tid att dammsuga källorna på detaljer, är det inte konstigt att det kommer fram mycket som de gamla genealogerna inte hade möjlighet att hinna med. Det är ändå imponerande vilket arbete många av dem gjorde med register och herdaminen och mycket annat. Dessa arbeten är ofta en bra grund för fortsatt forskning, men måste kontrolleras och kompletteras. Släktforskningsarbetet liknar detektivarbetet, där ett gott resultat beror på att man inte lämnar någon möda ospard i att leta efter ledtrådar och att man noterar varje liten detalj som ibland verkar betydelselös men som kan komma att visa sig vara avgörande och som bidrar till att få ihop pusselbitarna. Lustigt nog har jag i sommar läst de 12 böckerna av Arnaldur Indridasson De handlar om Erlendur Sveinsson som var en sådan detektiv på Island, där detta framkommer på ett mycket tydligt sätt och kan rekommenderas.

Efter beskrivningen av min forskning i denna fråga kommer så en del som handlar om prästen på den danska landsbygden som visste vad han trodde på och lyckades försvara sin tro gentemot både den andliga och världsliga överheten. Han blev anklagad för att ha spridit irrläror och hamnade på grund av detta i fängelse och straffarbete och blev t.o.m. dömd till döden. Han benådades dock, om än med den följderna att han för all framtid blev förbjuden att ha ett pastorat i Danmark. Han blev landsförvisad men kunde återvända efter två år på villkor att han höll sig lugn². Familjen led av hans arbetslöshet som kom att vara i tio år och måste dra sig fram med hjälp av släktingar. Men Jöran Friis

¹ Namnet kan skrivas på olika sätt. Detta är den danska formen (ibland Jören och ibland Lauritzen). På svenska blir det Göran (eller Jöran som man skrev då) Larsson Friis. På latin bör det heta Georgius Laurentii Frisius. Jag skriver den form som motsvarar det land där personen levde längst. Jörgen Friis levde ganska precis lika länge i både Danmark och Sverige, så han kan ju skrivas på olika sätt (bäst kanske med den form som motsvarar var han levde just då.

² Jag hittade i Danske kancelli ett brev från 1647 13/12, där han benådades på villkor att han sig "roelig och schickelig schulde forholde".

blev inte helt knäckt av detta. När den gamla danska provinsen Halland blev svenskt 1645 erbjöd sig ett nytt område att söka prästtjänst i. Man pratade ju ännu i många år danska där, och det var liksom en del av hemlandet även om det fanns en ny överhet.

Jöran Friis ansökte 1650 hos den svenska regeringen om en prästtjänst och fick ett tillfälle 1652 i Breared vid Halmstad. Efter 16 år där hände återigen något som gjorde att han anklagades för att inte följa den rätta Lutherska läran. Han avsattes även i det nya hemlandet men togs snart till nåder, men måste flytta igen och kom till Veddige vid Varberg. Där levde han så i 20 år och kunde under åren i Sverige se till att familjen hade det bra och att barnen kunde få utbildning och fina giften: två söner blev präster, en länsman, en dotter gift med en präst och en med en länsman. Hälsan försämrats av straffarbetet, och Jöran behövde en hjälpande hand i arbetet: svärsonen Olof Kjerrulf var kaplan i 17 år, tills Jöran samlades till sina fäder efter ett ändå normallångt liv.

Ett intressant släktforskningsproblem

Det man har vetat om Jörgen Friis och hans familj har stått att läsa i de danska och svenska herdaminna och hos dem som bedrivit genealogisk forskning. Den mest uttömmande skildringen av hans liv, främst hans yrkesliv och bibeltolkning, står prästen Villads Christensen för i sin 100-sidiga artikel i Hardsyssels aarbog 1923. Uppgifterna där bygger till stor del på Jörans bror Mattias bevarade inlagor under rättsprocessen. Men han har inte kommit med i Nationalencyklopedin eller Svenskt biografiskt lexikon. I det gamla svenska herdaminnet av Bexell finns han med, men det har blivit fel på några punkter³.

Det jag nu har företagit mig är att läsa igenom det redan skrivna och meditera över det, samt uppställa en hypotes att forska efter. Jag använde då de källor som är lätt tillgängliga och som man är hänvisad till för tiden före husförhörslängderna och som jag lärt mig av min mentor en gång i tiden, den mycket skicklige lokalgeneologen Ivar Larsson: att även använda kyrkböckernas faddernotiser och mantalslängderna. Genom faddrarna får man oftast fram nära släktingar (ibland med hemort i en annan socken, där man kan leta vidare) och kan hitta syskon i en familj, vilka annars varit helt okända. Mantalslängderna ger inte bara namn på den man söker utan också ibland upplysningar om barn, hustrurs namn, hälsotillstånd, ålder (man var mellan 15 och 65 år när man betalade mantalspenning, även om det var vanligt med fusk för att komma ifrån skatten), dödsår och flyttningar. Dessa två källor tycker jag också är viktiga att använda som förberedelse för domboksforskningen, så att man får kännedom om orten och personerna där för en rätt tolkning av domböckernas omfattande text. Vid dessa studier är det viktigt att gå stegvis bakåt i tiden, t.ex. 10 år i taget, och inte börja från början och gå framåt i tiden: detta för att veta vilka uppgifter i böckerna som hör ihop med de personer och släkter man letar efter (det är ju inte lätt att veta vem man ska

³ Han skriver att han blev förflyttad till Breared, vilket är en orimlighet då det rörde sig om ett annat land och han kom dit efter tio år utan tjänst i Danmark. Dessutom skall han ha anklagats för att ha varit tillgiven den katolska läran. Det kan knappast vara riktigt, då han var en utpräglad Lutheran och var beredd att gå i döden för denna bibeltolkning. Man hänvisade till att han hade tagit efter Philip Melancthon, men denne var en nära vän till och efterföljare av Martin Luther, och de små detaljer han talade för på äldre dar gör knappast att man kan kalla det katolicism. Han fick också rätt av prästståndet vid 1668 års riksdag och förklarades renlärig. Man han fick inget nytt pastorat omedelbart utan tre år senare.

notera och skriva ner saker om, när man håller på med 1720-talet och så hoppar till 1650-60-talen när domböckerna börjar).

I fråga om Jöran Friis gjorde jag precis så och började i trakten av Varberg (med Veddige). Källstudierna varvades med nätsökningar i familjeöversikter, register och herdaminnen. Varbergs domböcker (rådhusrättsprotokoll) finns bevarade från 1649, och det finns en parallell serie med protokoll från underrätten (kämnrätten). Båda måste gås igenom. En hel del person- och släktuppgifter från Halland (och Bohuslän och andra delar av Västsverige) kan man hitta i Olga Dahls magnifika och för genealogen oombärliga arbete om Göteborgs tomtägare från äldsta tid, vilket genom en beundransvärd insats av hennes barn har blivit tillgängligt via nätet och sökbart.

Trots detta djupa skrap med släktforskningstrålen framkom inget som kunde avslöja den felande länken eller säga något om Jörgen Friis olika äktenskap. Nu vände jag blicken söderut, mot Breared där han började sin svenska prästgärning. Socknen hör till Tönnersjö häradsrätt som har protokoll från 1668 och framåt, med vissa luckor. Där hittade jag så en länsman som hette Bertil Jöransson med hemort Breared, vilken ofta stämde in personer till tinget som ombud för den käre parten. Vid ett par tillfällen var han ombud för Jörgen Friis. Namnet var perfekt som hypotes för den felande länken; fadern till Johannes Bartholdi Friis. Det var redan känt att Johan Friis mor dog hos honom i Grimeton 1713. Nu kontrollerade jag mtl för Breared några år före 1713 och fann Bertil Jöransson i Breareds by och Bengt Henrikssons gård. År 1707 meddelades i längden att drängen Jöns då var hos pastorn i Grimeton. Detta var ett indicium att jag var på rätt spår: vilket annat samband kunde det finnas mellan dessa orter än ett släktsamband? När åren framåt från 1705 följdes kom så beviset för att länsmannen i Breared var far till Johannes Bartholdi Friis. I mtl 1708 meddelas att Bertil Jöransson var död och hustrun hade "flyttat till sonen i Grimeton"! Nu gick jag igenom alla mtl bakåt i tiden också, men de gav inget mer. Ibland ser man i mtl att en hustru dog och att mannen gifte om sig, särskilt i prästfamiljer. Det verkar där nästan ha varit vanligare med två-tre giften än ett. Att det var Johans mor som flyttade dit och att han var född omkring 1665 var dock ett bevis för att fadern inte var gift mer än en gång.

Det andra intressanta problemet i Jöran Friis familj rörde sig om hans äktenskap. Första kända hustrun skall ha dött 1644 och andra kända hustrun ha blivit gift med Jöran tidigast omkring 1670. Vem var han då gift med däremellan? En tredje hustru (nr 2) verkade träda fram, om än utan namn eller andra kännetecken. Tanken mognade att söka uppgifter i Danmark. Det finns ett gammalt herdaminne tillgängligt via nätet (både scannat i original och renskrivet, dock icke sökbart). Var börja? Jo, det föddes en son Johannes förutom de andra fem barnen. Denne dog 1657 och blev begravd i Estvad socken på Jylland. Och just i Estvad finns en av de få bevarade kyrkböckerna från så tidigt som 1646. Den är lättläst och tillgänglig via Arkivalier Online på nätet. Man har i Danmark lagt ut alla kyrkböcker och mycket annat helt gratis! Här kan vi nu sitta hemma och läsa en 372 år gammal kyrkbok från en liten ort på den jylländska landsbygen!

Ja, vad kunde man få ut av detta med Johannes 1657? Först inte mycket. Han var inte född i den socknen. Men i artikeln från 1923 sägs att familjen under de svåra åren vistades hos Jörans svågrar på Jylland. Någon anledning fanns väl till att man valde att begrava sonen i Estvad. Nu kom jag på att läsa igenom kyrkböckerna från början till omkring 1657, inte minst faddernotiserna. Och nu framträdde fler personer än Johannes med anknytning till Jörgen Friis. Först och främst var hans hustru *Vibeke Bertelsdatter*, som man trodde hade avlidit 1644, inte alls död utan förekom som

fadder och bärare/gudmor både 1651 och 1653! Detta gör att man måste flytta fram hennes dödsfall minst tio år och att man kan anta att hon och barnen följde med till Sverige någon gång under 1653 när maken hade tillträtt Breared vid årsskiftet 1652/53. Vem var Vibeke fadder för? Jo, det var för systemen *Anne Bertelsdatter* som var gift med kyrkoherde Erich Nielsen Bruun/Brunow i Estvad. Anne vet man var född cirka 1606. Vibeke var kanske något yngre. Men det fanns en tredje syster. En *Johanne Bertelsdatter* var också fadder i Estvad vid ett tillfälle, 1651, med till visshet gränsande sannolikhet ytterligare en syster till Vibeke. Hon vistades då i Estvad prästgård, tydligen, enligt formuleringen ("da werendis wdi Estvad praestegaard"), tillfälligt. Som faddrar hade familjen i Estvad även pastorerna *Laurids Christensen* i Örre, där Vibeke bodde de åren, och *Christen Pedersen* i Sevel, den församling där Jörgen hade sin första tjänstgöring mellan 1637 och 1643 och där sonen Christen Jörgensen sedan fick tjänst. Jag tror att båda dessa var gifta med Bertelsdöttrar, åtminstone Laurids eftersom man bodde där och det heter att det var hos Jörgens svågrar på Jylland. Men några bevis har jag inte lyckats finna. Det är dock bestickande att dessa två sannolika svågrar förekommer samtidigt 1653 som Vibeke, när de var faddrar för Anne Bertelsdatters barn. De hade rest dit från sina hemsöcknar, ytterligare något som pekar på släktskap.

En stark Lutheran i 1600-talets Danmark och Sverige

Om man läser Jöran Friis biografi snabbt och ytligt kan man se honom som en tragisk figur som spred irrläror och kom ihop sig med en adelsdam i hemsöcknen och sedan biskopen och till sist kungen. Han blev avsatt, fängslad och landsförvisad och tvingades gå arbetslös i många år så att familjen blev fattig och måste bo hos välvilliga släktingar. När han så småningom fick en tjänst i Sverige kunde han inte låta bli att sprida irrläror och blev även här avsatt och förflyttad. Han var inte flexibel. Och han hade svårt att känna sig som svensk.

Men hur var det egentligen? Den som sätter sig in i hurdan Jöran Friis var via idag tillgängliga källor förstår att han i stället var en man med resning och stort mod. Han visste vad han trodde på och kämpade för att föra fram det som präst. Han var envis. Hemma i församlingen stångade han sig blodig på att försöka få en adelsdam att förstå hur bibeln skall tolkas, och när han genom hennes agerande anklagades för irrläror och föll i onåd hos kungen och hamnade i fängelse och riskerade dödsstraff stod han fast. Han handlade rationellt och med omtanke om familjen och kämpade för att arbeta som präst i det nya landet han kom till. Han lät sig inte besegras av församlingsborna i Breared och Veddige som visade motstånd mot honom i början och inte ville välja honom. Danmark hade, säkert mest av prestige, avvisat honom och fick se sig ha gått miste om en god kraft i kristendomsarbetet.

I biografien skriven av en dansk präst för 100 år sedan framkommer att Jöran Friis hade förstått vad Martin Luther egentligen kommit fram till och som så många har haft så svårt att ta till sig, både före och efter reformationen. Vi måste här ta med något om detta för att förstå Jöran Friis. Han bedrev själavård för en adelsdam i församlingen som hette Christense Juel. Hon blev änka tre gånger och stängde sedan in sig i sin borg och bad, grät och fastade för att få (arbeta sig till) frälsning: det måste ju vara så att hon hade syndat allvarligt när Gud straffade henne med att ta ifrån henne tre män och ett par barn. Utvecklingen av detta rättsfall visar att den stackars Christense var så fast i sin gärningslära att hon inte kunde tro på det Jörgen försökte lära henne. Han gick ut med sin Lutherska bibeltolkning både allmänt i predikningar i kyrkan och personligt vid långa själavårdssamtal hemma

hos Christense: det som behövdes för själens frälsning var inte vad man själv kunde göra, hur mycket man än ansträngde sig. Det var redan gjort av Kristus, och det gällde bara att tro på det och ta åt sig det för att bli lättad och frimodig och som en följd därav kunna göra goda gärningar (av rätt anledning). Vad det var som gick snett kan man bara spekulera om. Det kan ha varit för att hon var så inkrökt i sig själv ansåg sig ha rätt, och då måste det ju vara så att Jörgen hade fel. Det kan ha varit för att saken kom till hennes höga släktingars och bekantas kännedom, och att de såg en risk att kollekter och donationer skulle avta om alla som kände sig syndiga inte längre ville s.a.s. betala sig in i himmelriket. En tredje, romantisk, tolkning är att hon fattade tycke för Jörgen, och att han avvisade hennes närmanden. Båda var unga och i sina bästa år. Ja, så kan man spekulera utifrån dagens tänke- och levnadssätt. Kan vi då tolka saker rätt som hände för snart 400 år sedan? Ja, kanske: vi som släktforskar upptäcker ständigt saker som visar att den mänskliga naturen är sig lik, även om de yttre förhållandena ändrar sig.

Jörgen Friis familj

Jörgen Friis reste till Tyskland när han blev fri 1645 och fick hjälp av sin bror Mattias Friis som var präst i Abild i Slesvig. Mattias hade hjälpt Jörgen med att bistå honom och skicka inlagor vid rättegången tidigare. Sammanlagt hundra församlingsbor hade skrivit under ett brev om att de ansåg att Friis hade tolkat bibeln och Luther rätt. Teologer hade också lämnat intyg om detta. Mattias hjälpte honom nu att få en bedömning på universitetet i Rostock och få ett intyg om att han hade rätt. Frågan är om detta skickades in. Kanske det hela stupade på språksvårigheter. Någon tjänst blev det inte i Tyskland, då särskilt hustrun Vibeke hade svårt att lära sig språket. Vibeke och barnen bodde i prästgården i Örré, inte långt från Sevel där Jörgen hade tjänstgjort. En syster var gift med prästen där och en annan (Anne) med prästen i Estvad. Systrarna umgicks en hel del. De hade också systemen Johanne och en som var gift med herr Christen i Sevel.

Hustru Vibeke levde sannolikt till några år in på 1660-talet och dog i Breared. I Danmark föddes de tre äldsta sönerna Lars, Bertil och Christen. Christen kom till Köpenhamns universitet 1668 som "Christianus Georgii Frisius *Hollandus*" och ser därför ut att ha tillbringat sin barndom i Halland. Han blev kyrkoherde i Örré församling. Där efterträdde han sin morbror Laurids Christensen som kommit dit 1632 och avlidit 1669. Att han var morbror är en gissning som stämmer med att Jörgen Friis efter 1645 uppehöll sig hos sina svågrar på Jylland, att hans hustru Vibeke bodde på prästgården i Örré åtminstone 1651-53 och att ingen annan präst nämns efter Laurids, förrän Christen kom dit. Lars och Bertil fick yrken i Breared. Bertils son Johan Friis i Grimeton föddes enligt åldern i dödboken närmare 1663 än 1665 som det står i litteraturen. Lars har det nästan inte skrivits något om alls. Han blev i alla fall präst i Breared 1668 och tjänstgjorde något år tillsammans med fadern innan denne flyttade till Veddige. Han blev kvar till 1683 och dog sannolikt det året. Änkan Maren Vinberg blev omgift med Efterträdaren Lars Nilsson Gadelius. Båda prästerna kallades alltså "herr Lars". Kanske detta har bidragit till att i vissa biografier sätta Lars Friis som död 1701 och inte 1683. Det är dock fel i alla fall, då Lars Gadelius inte dog förrän 1708.

Jag menar nu att Jörgen Friis var gift två gånger och inte tre. Vem var då andra hustrun *Regina Forman*? Hennes biografi gör att födelseåret måste sättas till strax före 1650. Hon gifte sig därför med Jörgen tidigast omkring 1670. Man har hittills inte kunnat identifiera denna Regina. Jag anser mig dock nu ha lyckats. Namnet Forman är mycket ovanligt. Jag har inte påträffat det tidigare för

någon annan släkt än denna i min omfattande forskning i Västsverige och inte heller innan under den här genomgången. Genom att leta efter namnet i Olga Dahls Göteborgs tomtägare (där det även finns många uppgifter från hela Västsverige), hittar man så en *Börge Bengtsson Forman* som levde i mitten av 1600-talet och var "landsskrivare i Halland". Han bör ha varit född i Göteborg, där fadern var tomtägare åtminstone från 1637. En son till honom måste ha varit den Hans Börgesson Forman som 1689-90 var gesäll hos fältskären Johan Noreen och då gjorde pigan där med barn. Börge hade enligt Göteborgs rådhusrätt(RR) syskon. Ett var systemen Elisabeth. Jag hittade en *Lisebeth Bengtsdotter Forman* i Varbergs RR 1688, säkert denna syster. Dessutom hittade jag *Gunnela Forman* som hustru till stads- och slottsfältskären i Varberg Johan Noreen. De fick en son Michael 1681. Det fanns fadderförbindelser mellan denna familj och Johan Friis i Grimeton. Detta gäller även sonen Mattias som blev fältskär i Karlshamn och som Johan Friis i Grimeton var fadder för 1716. Det är nästan 100 % säkert att de här tre kvinnorna Forman var systrar. Något som stärker detta är att Gunnelas son Mattias i Karlshamn fick en dotter Regina (som Johan Friis reste och var fadder för). Om något mer skall sägas om Johan Noreen är det att han med tanke på sonens namn 1681 verkade vara son till företrädaren Michel Bardskär i Varberg (lärling 1655 och så småningom fullärd). Men så hittade jag ett ställe där Noreen kallas mästare *Johannes Matthiae Noreen*. Då måste man i stället sätta honom som gift med änkan till mästare Michel för att förklara sonens namn 1681. Detta visade sig också vara rätt: företrädaren i äktenskapet var fältskären Michel Turau. Denne har jag för mig att jag läst något om tidigare i domböckerna, men noterade det inte då han inte var av intresse just då. Intressant, och för släktskapet viktigt, är också att en son till Börge Bengtsson, Hans Börgesson Forman, var fältskärslärling hos Johan Noreen

Avslutning

Detta är kort redogörelse för Jörgen Friis och hans familj. Den som vill kan ta fram den längre och teologiskt inriktade artikeln från 1923. Den finns på nätet. Dessutom bifogar jag en översikt från mitt släktforskarprogram, där alla persondata framkommer mer i detalj. Det finns ytterligare forskning att göra i fråga om den här slakten. Jag har tänkt gå igenom de senare domböckerna för Viske härad (Jöran Friis – 1668-70 är klara) och Tönnersjö (Bertil Jöransson). Möjligen finns något i lagmansrätten (Hallandsfars landsting). Kanske det kan finnas något i länsräkenskaperna för det län i Danmark som Sevel, Örrer och Estvad tillhörde, men med kännedom om vad de innehåller är det mindre troligt. Danske kancellier innehåller brev, både gällande myndigheter och privatpersoner. Möjligen finns där något mer än jag redan hittat. Det borde gå att få fram mer om slakten Forman. Något man kunde titta närmare på är hur det kom sig att Jöran Friis gifte sig med Regina som var 36-38 år yngre (och när).

Tillägg

Veddige prästgård

Jörgen Friis flyttade in i Veddige prästgård med buller och bång. Han var önskad som präst och tvungen att utkämpa en hård strid för att bli antagen. Församlingen ville ha en svensk präst, helst herr Christen i Frillesås, men om inte det gick ville man ha vem som helst, bara inte herr Jörgen. Man kunde t.o.m. tänka sig herr Andreas Juel i Falkenberg, och han kunde dessutom gifta sig med änkan (Dorotea) efter den förre prästen herr Michel, tänkte man. Vilken paradox att det var en Juel i faggorna igen: det var ju Christensa Juel i hans hemförsamling i Danmark som hade sett till att han hamnat i denna situation! Efter ett par års kamp blev han så utsedd av K. Maj:t och fick brev på detta 1671 15/3. Två veckor efter detta skrev han på ett avtal med änkan Dorotea om försörjning av henne och hennes barn, även om han inte gifte sig med henne. Troligen var detta ett villkor för att han skulle få tjänsten. Giftna sig med henne kunde han inte, då han redan var gift med Regina Forman.

Herr Jörgen var en gammal dansk präst med en ung familj, när han kom till prästgården. Han var nästan 60 år. Hustru Regina var bara drygt 20 år. Och så hade han sina tonårsbarn Anna och Jacob⁴. Dessutom var dottern Magdalena inte fyllda 20 år när hon gifte sig med Olof Kjerrulf som blev kaplan hos hennes far 1671 och flyttade in i en egen stuga på prästgården. Efter 10 år fick de dock order av landshövdingen (på rekommendation av generalguvernören) att flytta till annexförsamlingen Åhs, troligen för att ha närmare till denna församling i pastoratet.

Den förre prästen Michel Hansson var son till kyrkoherde Hans Michelsson Ribe (Johannes Michaeli Riberus) i Fagered och hade danska rötter. Han tjänstgjorde från åtminstone 1629 och var på kant med folket i bygden. Det påstås t.ex. av honom själv att han blivit utsatt för ett mordförsök⁵. Han hamnade i rätten då och då och anhöll 1637⁶ hos kungen om ett annat pastorat. Han avled 1664 (skifte 23/6)⁷. Brodern Simon tog över Fagereds pastorat efter fadern. Han var inte heller sams med sockenborna. När han skulle predika, gick församlingsborna ut ur kyrkan. Hela hans tid i Fagered var orolig, tills han dog 1698⁸ (efterträdaren Nicolaus Bagge tjänstgjorde från 1699 1/5). Hans hustru "Metta Adamsdotter Theeth" (Teetz) begravdes 1695 21/5. Herr Simon var också i bråk och ofta uppe i rätten med sin halvbror Casten Hansson som var kaplan och först bodde på faderns gård i Obbhult men, sedan han blivit vräkt därifrån av Simon, på en gård i Hårsared. Deras tvist var uppe i domkapitlet 1668 och på 1680-talet. Till slut avsattes Casten på grund av ett alltför "utsvävande levnadssätt". Även han dog i slutet av 1600-talet, 1695 31/3, och var då enligt dödboken 81 år gammal och hade varit komminister i pastoratet i 44 år⁹.

⁴ Ej nämnd i litteraturen eller någon annanstans i originalkällorna men existerade utan tvekan (obs också att Jörgen Friis hade en bror som hette Jacob): Jacob Jörgensen å sin faders vägnar hr Jörgen Friis, pastor till Veddige och dess annex=Viske HR 1674 4/5 (sid. 23).

⁵ Faurås HR 1630 14/1, då han beklagade sig för att ständigt vara utsatt för hot.

⁶ Från detta tillfälle (13/5) finns ett brev av honom bevarat i Rigsarkivet i Köpenhamn.

⁷ Faurås HR 1673 4/9. Alla uppgifter om honom och sönerna är hämtade från boken Yxmördare...i 1600-talets Halland av Andreas och Anna Karlsson (2008).

⁸ Levde men troligen sjuk (skattebefriad) i mtl 1698, daterad 27/1, och var död i mtl 1699, daterad 8/2. Ej införd i dödboken.

⁹ Sjöström har honom som komminister från 1651, men det bör ha varit tidigare eftersom han blev avsatt och det väl inte skedde precis det år han dog.

Michel dog 1668. Änkan levde till 1676/77 och tillhörde med sina yngre barn herr Jörgens stora hushåll i Veddige prästgård. Kanske hade de en egen stuga där. Dorotea var syster till häradsdomaren i Viske härad från åtminstone 1658¹⁰ Lauritz Mauritsen. Denne nämns med hustru i mtl 1676-77 och levde i Vabränna i Veddige socken. Båda makarna dog enligt mtl 1676. En son till dem var Maurits Michelsson som hjälpte modern vid tingsrätten 1677 när hon tvistade med Jörgen Friis om kontraktet från 1671. Han var då vuxen och bosatt i Ramstorp i Veddige socken.

Regina Forman

Tidigare har det med största sannolikhet visats att Regina var dotter till Bengt Börgesson i Göteborg. Hans barn kallade sig Forman. När hennes förste make avlidit (1688) blev det hållet en bouppteckning 1689. Detta framkommer i Viske HR 169711/5 där hon i rätten(återigen) måste beediga bouppteckningen från 1689. Hon kallas där Regina Bengtsdotter Forman. Det är enda gången hon skrivs med patronymikon. Det är ytterligare en viktig pusselbit i hennes släktskap. Nu har vi fyra personer som var barn till en Bengt och kallade sig Forman. Alla fyra var så pass jämgamla att de även åldersmässigt kunde vara syskon. Som tidigare konstaterats går det att hitta beröringspunkter i källorna mellan alla dessa fyra. På samma ställe i häradsrättens protokoll sägs också tydligt att Regina varit gift med pastor Jörgen Friis och nu var gift med kyrkoherde Andreas Gothenius (och att Jörgen Friis var dennes företrädare i äktenskapet).

Sönerna i Breared

Lars Göransson Friis var kyrkoherde i Breared efter fadern. Han levde under en tid då originalkällorna inte är fullständigt bevarade. Man är mest hänvisad till domböckerna. Lars nämns där åtskilliga gånger i samband med indrivning av skatt. Ibland skrivs han med och ibland utan släktnamnet Friis. Han umgicks väl med sin bror Bertil som bodde i samma socken.

Bertil Jöransson i Breared skrivs nästan alltid bara så och utan titel. Vid något enstaka tillfälle skrivs han Friis. Han var dock enligt domböckerna länsman några få år i början av sin karriär (från före 1668 till ett par år efter 1670). Att han var son till Jörgen Friis är redan bevisat (genom kyrkböcker och mtl). I Tönnersjö HR (som Breared hörde till) finns dock ett par ställen (1672 21/3 sid. 106 och 17/10 sid. 167) som också bevisar faderskapet: "her Jören Larsson Frjss Sogneprest til Wedige Sogn och des Anexer wed sin Sön Bertell Jörgensson i Brearedh" hade stämt några personer om resterande skatt.

Bertil Jöransson var gift med Kerstin Jönsdotter (1643-1713). Det är svårt att få fram hennes anor. Den enda möjliga ledtråden är Tönnersjö HR 1675 2/9, då Bertil Jöransson genom Anders Jönsson i Frøböke (i Breared sn, nämnd med hustru i mtl åtminstone 1674-88) lät offentliggöra att skifte skulle hållas "nästa tisdag" efter "sal. Ellinna Hachensdoter i Bechalt" (Beckhult, också i Breared sn). Vem denna Elin var är omöjligt att säga. I mtl nämns en änka Elin i Södra Bäckhult 1662-69, men kallas där "Elline Nielsdater".

Henrik Karlsson 2018

¹⁰ Enligt Hallands landsting 1659 10/1 (källa som i not 4).